

The presumption of facts in medical negligence cases: a perspective from patient (plaintiff) protection and the defense of the physician (defendant)

Assistant Professor Jiraporn Sudhankitra

School of Law, Sukhothai Thammathirat University

ติดต่อ jiraporn.sud@stou.ac.th

Academic article

Abstract

OPEN ACCESS

Citation:

Sudhankitra, J. The presumption of fact in medical negligence: a perspective from patient protection and defense for the defendant doctor. Public Health Policy and Laws Journal. Retrieved from <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/journal LAW/article/view/271453>

Received: 11 March 2024

Revised: 21 March 2024

Accepted: 22 March 2024

This article aims to help medical personnel including those who are interested in legal matters, to understand the principle of presumption based on facts, which is an important evidentiary principle for judge's considerations in tort cases. The principle of presumption of fact has long been an important legal principle in Thai court for decision-making in tort cases of negligence, including tort cases of medical negligence. As a means of maintaining justice - to provide victims with compensation in situations where it is obvious that they will not receive compensation due to the difficulty of the burden of proof. The principle of presumption of fact results in the plaintiff's benefiting from an inference or preliminary assumption of the defendant's negligence. It is not to prove absolute negligence. A defendant can still rebut the presumption of presumed negligence by disproving that they did not act negligently - by showing evidence that he or she has performed treatment according to a good medical knowledge and standards. Therefore, it gives the defendant an opportunity to fully fight the case without being bound by the plaintiff's complaint. This article demonstrates the importance of using factual presumptions in medical malpractice cases based on negligence as a legal evidence that judges employ to ensure fairness to both plaintiffs (patients) and defendants (doctors and other personnel).

Keywords: presumption of facts; medical negligence; protection of patients

การใช้ข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงในคดีละเมิดทางการแพทย์จากการกระทำโดยประมาทเลินเล่อ: มุมมองในการคุ้มครองผู้ป่วย (โจทก์) และข้อต่อสู้ของแพทย์ (จำเลย)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิราพร สุทันกิตระ

อาจารย์ประจำ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

บทความวิชาการ

บทคัดย่อ

วันรับ 11 มี.ค.2567

วันแก้ไข 21 มี.ค.2567

วันตอบรับ 22 มี.ค.2567

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยให้บุคลากรทางการแพทย์รวมทั้งผู้ที่สนใจเรื่องกฎหมายเข้าใจหลักการสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงซึ่งเป็นหลักพยานหลักฐานที่สำคัญในการพิจารณาของศาลในคดีละเมิด หลักการสันนิษฐานข้อเท็จจริงเป็นหลักการทางกฎหมายที่สำคัญมายาวนานในการตัดสินของศาลไทยในคดีละเมิดที่เกิดจากความประมาทเลินเล่อรวมถึงคดีละเมิดเกี่ยวกับความประมาทเลินเล่อทางการแพทย์ เพื่อรักษาความยุติธรรม - เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับค่าชดเชยในสถานการณ์ที่เห็นได้ชัดเจนว่าจะไม่ได้รับค่าชดเชยเนื่องจากความลำบากในการพิสูจน์ หลักการสันนิษฐานข้อเท็จจริงส่งผลให้โจทก์ได้รับประโยชน์จากการอนุমানหรือสันนิษฐานเบื้องต้นถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลยเท่านั้น ไม่ใช่การพิสูจน์ความประมาทเลินเล่อโดยสิ้นเชิง จำเลยยังคงสามารถโต้แย้งข้อสันนิษฐานของการสันนิษฐานว่าประมาทเลินเล่อได้โดยการพิสูจน์ว่าพวกเขาไม่ได้กระทำโดยประมาท - โดยแสดงหลักฐานว่าเขาหรือเธอได้ดำเนินการรักษาตามความรู้และมาตรฐานทางการแพทย์ที่ดี จึงเป็นการเปิดโอกาสให้จำเลยต่อสู้คดีได้เต็มที่โดยไม่ผูกพันตามคำฟ้องของโจทก์ บทความนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้ข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงในคดีทุจริตต่อหน้าที่ทางการแพทย์โดยประมาทเป็นกฎหมายหลักฐานที่ศาลใช้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อทั้งโจทก์ (ผู้ป่วย) และจำเลย (แพทย์และบุคลากรอื่น ๆ)

คำสำคัญ: การสันนิษฐานตามข้อเท็จจริง; ละเมิดจากความประมาทเลินเล่อทางการแพทย์;
การคุ้มครองผู้ป่วย

บทนำ

การดูแลผู้ป่วยและรักษาอาการไม่สบายทำให้การประกอบวิชาชีพเวชกรรมถือเป็นอาชีพหนึ่งที่ทำประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมอย่างล้นเหลือ เป็นอาชีพหนึ่งที่มีสิ่งตอบแทนที่มากกว่าค่าตอบแทนทางการเงิน ซึ่งก็คือความสุขและความภาคภูมิใจในการทำคามดี ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมจึงได้รับความรักและความเคารพนับถืออย่างจริงใจจากผู้ป่วย เพื่อนร่วมงาน และสังคม (Society and Health Institute, 2006) อย่างไรก็ตามวิชาชีพทางการแพทย์ต้องทำงานเกี่ยวกับร่างกายและจิตใจของคน ความประมาทเลินเล่อพลั้งเผลอเพียงเล็กน้อย ผู้ป่วยอาจเสียชีวิต หรือพิการ ซึ่งอาจนำไปสู่ข้อพิพาทระหว่างผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมและผู้เสียหายและกระบวนการเรียกร้องค่าเสียหายตามมา แม้ว่าคดีทางการแพทย์จะมีไม่มากนัก แต่เมื่อเป็นข่าวแล้วก็จะได้รับความสนใจจากสาธารณะชนอย่างมาก เมื่อไม่นานมานี้มีรายงานข่าวเกี่ยวกับการให้บริการทางการแพทย์ข่าวหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจจากสาธารณะชนมากพอสมควร คือ เมื่อเดือนธันวาคม 2566 เด็กชายอายุ 1 ขวบ 4 เดือนได้ล้มล้มหัวฟาดพื้น และแม่ได้พาไปรักษาที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดสมุทรปราการ หลังเข้ารับการรักษา ทางโรงพยาบาลได้ส่งไปสแกนสมองที่โรงพยาบาลอีกแห่งหนึ่ง ระหว่างเดินทางพยาบาลที่นั่นไปด้วยบอกว่าให้เด็กชายกินยานอนหลับเพื่อจะได้ไม่ตื่นตอนเข้าเครื่องสแกนสมอง แต่เมื่อกินเข้าไปได้แค่สักพัก เด็กชายมีอาการริมฝีปากซีดขาว แม่ได้แจ้งทางพยาบาลไปว่าเด็กมีอาการผิดปกติ แต่พยาบาลที่นั่นไปกับรถบอกให้กินยานอนหลับให้หมด หลังจากกินหมด เด็กชายมีอาการหนักขึ้นและทรุดลงอย่างรวดเร็ว จึงได้ส่งตัวเด็กชายดังกล่าวไปโรงพยาบาลรามธิบดีเข้ารับรักษาเป็นคนไข้ฉุกเฉิน ซึ่งแพทย์ได้ระบุเบื้องต้นว่ายาที่เด็กชายกินไปนั้นไม่ใช่ยานอนหลับแต่เป็นยาที่มีฤทธิ์เป็นกรด หากถูกผิวหนังก็จะแสบร้อนเป็นรอยไหม้ ข่าวยานอนหลับทำให้ปากคอและกระเพาะเกิดระคาย

เคือง ต่อมาทางโรงพยาบาลต้นทางได้แจ้งว่าได้จ่ายยาผิด โดยจ่ายยาที่มีกรดไตรคลอโรอะซีติก (TCA) ซึ่งเป็นยาภายนอกใช้สำหรับการจี้รักษาหูดหงอนไก่ เนื่องจากลักษณะขูดของยาดังกล่าวมีความคล้ายกันกับยานอนหลับ (Manager Online, 15 December 2023)

เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้มารดาของเด็กได้ออกมาร้องขอความเป็นธรรมให้กับลูกของตนซึ่งเป็นผู้ป่วยที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำประมาทเลินเล่อในการรักษา การจ่ายยาผิดพลาดนับเป็นทิวะปฏิบัติประการหนึ่งซึ่งมีความแตกต่างจากการทำละเมิดโดยทั่วไปเพราะมีความเกี่ยวข้องกับมาตรฐานแห่งการประกอบวิชาชีพเวชกรรม (Patanavanich, Roengrudee, 2017) ในกรณีนี้นับว่าเป็นข้อคดีที่ทางโรงพยาบาลออกมารับผิดชอบ ในทางกลับกันหากมีการปฏิเสธความรับผิดชอบและผู้ป่วยฟ้องเป็นคดีต่อศาลเพื่อจะให้ได้รับการเยียวยาความเสียหาย โดยหลักแล้วผู้ป่วยซึ่งเป็นโจทก์จะต้องพิสูจน์ว่าได้มีการรักษาโดยประมาทเลินเล่อหรือไม่ได้มาตรฐานตามวิชาชีพอย่างไร ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ผู้ป่วยจะพิสูจน์ได้โดยง่ายและหากพิสูจน์ไม่ได้ศาลก็จะยกฟ้องไปในที่สุด เหตุการณ์ข้างต้นนี้เป็นตัวอย่างหนึ่งที่ทำให้เห็นได้ชัดว่าผู้ป่วยนั้นไม่มี “ความรู้” หรือ มี “ข้อมูล” ในการรักษาพยาบาลน้อยมาก ดังนั้นสำหรับผู้ป่วยแล้วการพิสูจน์ดังกล่าวจึงเป็นเรื่องยากหรือแทบเป็นไปไม่ได้เลย ผลคือความเสียหายที่เกิดขึ้นก็จะไม่ได้รับการเยียวยา จะเห็นได้ว่าการนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์มีความสำคัญมากในการแพ้หรือชนะคดี

เมื่อเกิดเหตุไม่พึงประสงค์ในทางเวชปฏิบัติการเจรจาตกลงกันได้ย่อมเป็นทางออกที่ดีที่สุด แต่หากไม่สามารถเจรจาตกลงกันได้จนมีการฟ้องร้องคดีจนเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล ความเข้าใจในเรื่องการนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ข้ออ้างของตนมีความสำคัญต่อผลแห่งคดีมาก เหตุการณ์ข้างต้นจึงเป็นแนวคิดให้ผู้เขียนประสงค์จะอธิบายถึงหลักสำคัญอย่างหนึ่งในกฎหมาย

ลักษณะพยานที่มีความเกี่ยวข้องอย่างมากในการพิจารณาคดีละเมิดจากการประมาทเลินเล่อทางการแพทย์ คือ หลักการสันนิษฐานตามข้อเท็จจริง โดยศาลได้ใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีละเมิดจากการประมาทเลินเล่อทางการแพทย์มานานแล้วเพื่อยังความยุติธรรมตามความเป็นจริงให้แก่ผู้ป่วยที่ได้รับความเสียหายจากการทำละเมิดในทางการแพทย์ จนกระทั่งต่อมาในการปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเมื่อพ.ศ. 2550 หลักการสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงก็ได้ถูกนำมาบัญญัติรับรองไว้ในมาตรา 84/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง¹ และโดยที่ปัจจุบัน คดีละเมิดทางการแพทย์อยู่ในขอบเขตของคดีผู้บริโภค (ตามแนวคำวินิจฉัยประธานศาลอุทธรณ์ 175/2551 และ แนวคำวินิจฉัยประธานศาลอุทธรณ์ 22/2552) หลักสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงจึงถูกนำไปใช้ในคดีละเมิดทางการแพทย์จากการกระทำโดยประมาทเลินเล่อด้วย ตามมาตรา 29 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551² จากความสำคัญของหลักการนี้ บทความนี้จะได้กล่าวถึง

1. ลักษณะทั่วไปของหลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงและพัฒนาการ
2. เหตุผลในการนำหลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงมาใช้ในคดีละเมิดจากการประมาทเลินเล่อทางการแพทย์
3. แนวคำพิพากษาของศาลไทยที่ตัดสินตามหลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริง
4. สรุป

¹ มาตรา 84/1 คู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำความของตนให้คู่ความฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น แต่ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายหรือมีข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว

1. ลักษณะทั่วไปของหลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงและพัฒนาการ

ข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงเป็นหลักการรับฟังปัญหาข้อเท็จจริงประการหนึ่งในกฎหมายพยานหลักฐาน ซึ่งวางหลักเกณฑ์ในการพิจารณาข้อเท็จจริงของศาล ศาลได้นำข้อสันนิษฐานในหลายรูปแบบมาใช้ในการกำหนดภาระการพิสูจน์หรือหน้าที่นำสืบของคู่ความ เพื่อบำรุงความยุติธรรมแก่ประชาชนตามความเป็นจริง เช่น ข้อสันนิษฐานตามกฎหมาย และ ข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริง สำหรับข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงอยู่บนหลักการว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นย่อมแจ้งชัดในตัวเอง (*Res Ipsa Loquitur* หรือ thing speaks for itself) โดยไม่ต้องอธิบายอีก โดยพิจารณาจากสภาพปกติของเหตุการณ์ และได้นำมาใช้เป็นข้อต่อสู้ของโจทก์ในคดีละเมิดจากความประมาทเลินเล่อ มีผลเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ไปตกอยู่กับคู่ความฝ่ายตรงข้าม

การสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงนี้ได้รับอิทธิพลจากหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ซึ่งศาลอังกฤษได้สร้างขึ้นในการพิพากษาคดีละเมิดในช่วงศตวรรษที่ 19 เป็นคดีระหว่าง *Byrne v. Boadle* (2 H. & C. 722, 159 Eng. Rep. 299 Exch.) ในคดีนี้โจทก์อ้างว่าขณะที่เขาเดินอยู่บนถนนบริเวณหน้าอาคารของจำเลยถึงแปดปีหนึ่งตกลงจากชั้น 4 ของอาคารดังกล่าวกระแทกใส่เขาและทำให้เขาหมดสติไปทันที โจทก์ยื่นฟ้องจำเลยซึ่งมีอาชีพเป็นพ่อค้าแบ่งต่อศาลว่าประมาทเลินเล่อทำให้เขาได้รับความเสียหาย ในคดีนี้มีพยานให้การเพียงว่าเห็นถึงแปดปีหนึ่งโจทก์ แต่ทั้งโจทก์และพยานไม่ได้ให้การถึงการกระทำใดๆ ของจำเลยที่อาจส่งผลให้ถึงแปดปีลงมา ประเด็นที่ต้องพิจารณาของคดีนี้ คือ การที่มีเพียง

² มาตรา 29 ประเด็นข้อพิพาทข้อใดจำเป็นต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการผิดการประกอบ การออกแบบ หรือส่วนผสมของสินค้า การให้บริการ หรือการดำเนินการใด ๆ ซึ่งศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็นโดยเฉพาะของคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจ ให้ภาระการพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวตกอยู่กับคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจนั้น

ข้อเท็จจริงว่ามีเหตุการณ์เกิดขึ้น (ถุงแฉ่งหล่นลงมา) เพียงพอแล้วหรือไม่ที่จะสันนิษฐานว่าจำเลยประมาทเลินเล่อและจำเลยฝ่าฝืนหน้าที่ที่จะต้องมีความระมัดระวัง

ศาลชั้นต้นยกฟ้องคดีนี้โดยให้เหตุผลว่าโจทก์ไม่สามารถนำสืบถึงพยานหลักฐานว่าจำเลยประมาทเลินเล่อตามที่กล่าวอ้างได้ แต่ศาลอุทธรณ์ได้รับพิจารณาคดี โดยศาลเห็นว่าจากสภาพของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (ถุงแฉ่งหล่นลงมาจากอาคารของจำเลย) และการที่จำเลยมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการควบคุมสิ่งของในโกดัง ภายใต้สภาพการณ์ดังกล่าวข้อเท็จจริงที่ว่าเกิดอุบัติเหตุขึ้นก็เพียงพอแล้วที่จะเป็นพยานหลักฐานแวดล้อมที่จะสันนิษฐานได้ว่ามีการฝ่าฝืนหน้าที่ที่จะต้องมีความระมัดระวังแล้ว อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นจึงเป็นหลักฐานในตัวของมันเอง โจทก์ไม่จำเป็นต้องแสดงหลักฐานโดยตรงว่าผู้รับผิดชอบดูแลถึงแฉ่งได้ละเมิดหน้าที่ในการระมัดระวังของเขาหรือไม่ บารอน พอลล็อกผู้พิพากษาในคดีนี้ ได้อธิบายเหตุผลที่นำหลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงมาใช้ไว้อย่างชัดเจนว่า

“สมมุติว่าในกรณีนี้ถึงกลิ้งออกจากโกดังมาตกใส่โจทก์ โจทก์จะทราบได้อย่างไรว่าเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะอะไร เป็นหน้าที่ของบุคคลที่เก็บถังไว้ในโกดังที่จะต้องดูแลไม่ให้ถังเหล่านั้นหลุดออกมา และฉันคิดว่ากรณีเช่นนี้จะต้องเป็นหลักฐานเบื้องต้นของความประมาทเลินเล่ออย่างไม่ต้องสงสัย ถึงยอมไม่สามารถกลิ้งออกจากโกดังได้เองหากไม่มีความประมาทเลินเล่อ และการจะบอกว่าโจทก์ที่ได้รับบาดเจ็บจะต้องเรียกพยานจากโกดังเพื่อพิสูจน์ว่าความประมาทเลินเล่อดูเหมือนเป็นสิ่งที่แปลกประหลาดสำหรับฉัน และโจทก์ที่ได้รับความเสียหายจากการกระชำนั่นก็ไม่จำเป็นต้องแสดงว่าถังนั้นจะไม่ตกลงมาถ้าหากไม่มีความประมาท แต่ถ้ามีข้อเท็จจริงประการใดที่แสดงว่าไม่ได้มีความประมาทเลินเล่อก็เป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะพิสูจน์ข้อเท็จจริงเหล่านั้นได้”

จากคำพิพากษาข้างต้นจะเห็นได้ว่าข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงเกิดจากการใช้เหตุผลของศาลตามหลักตรรกวิทยาหรือตามหลักเหตุและผลตามความเป็นจริง (Jittidecho, Chanatom 2008) ในการอนุมานข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบเข้ามาเป็นข้อสันนิษฐานเบื้องต้น หรือเรียกว่า ข้อเท็จจริงพื้นฐานตามปกติธรรมดาของเหตุการณ์ โดยเมื่อศาลได้ฟังข้อเท็จจริงพื้นฐานแล้วก็เกิดการรับฟังหรือการอนุมานว่ามีข้อเท็จจริงบางประการหรือข้อเท็จจริงที่สันนิษฐาน ข้อเท็จจริงพื้นฐานจึงเป็นเงื่อนไขของข้อสันนิษฐาน การใช้หลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงหรือหลัก *Res Ipsa Loquitur* จึงเป็นการยอมให้โจทก์ที่ไม่มีหลักฐานโดยตรงสามารถพิสูจน์ด้วยหลักฐานที่เป็นพยานแวดล้อมที่ทำให้โจทก์ตั้งข้อสันนิษฐานได้ว่าจำเลยเป็นผู้ประมาทเลินเล่อ ภาระการพิสูจน์จึงตกไปอยู่กับอีกฝ่ายหนึ่งคือจำเลยที่จะมีหน้าที่จะต้องนำสืบหักล้างว่ามีใช้ความประมาทเลินเล่อของตน เพราะถือว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นย่อมถือเป็นพยานหลักฐานในเบื้องต้นเกี่ยวกับการประมาทเลินเล่อ (พจน์ บุชปาคม, 2530) หลักการสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงช่วยลดภาระนำสืบของโจทก์ โดยโจทก์มีภาระการพิสูจน์เพียงข้อเท็จจริงพื้นฐานอันเป็นเงื่อนไขแห่งข้อสันนิษฐาน โดยวางอยู่บนหลักการที่ว่าสามารถช่วยให้โจทก์เรียกให้จำเลยรับผิดชอบแม้ไม่มีพยานหลักฐานโดยตรงที่แสดงถึงสาเหตุที่เกิดขึ้นหรือแสดงว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างไร (Matthew R. Johnson, 1997)

จากการที่ข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงเกิดขึ้นจากการใช้เหตุผลของศาลมิใช่เกิดโดยผลของกฎหมาย ข้อสันนิษฐานจะเกิดขึ้นหรือไม่ จึงขึ้นอยู่กับพยานหลักฐานที่คู่ความนำสืบและอยู่ที่ดุลพินิจในการรับฟังพยานหลักฐานของผู้พิพากษาที่ตัดสินคดี (Chutiwongse, Khemchai 2022) หรือกล่าว อีกนัยหนึ่ง คือ ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ วุฒิภาวะ ความรอบรู้ในศาสตร์อย่างอื่น (Pakdeethanakul, Jarun 2021) ไม่มีกฎหมาย

บังคับว่าจะต้องเกิดข้อสันนิษฐานอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น อย่างเช่นกรณีของข้อสันนิษฐานตามกฎหมาย ข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงจึงเป็นข้อสันนิษฐานเบื้องต้นไม่ใช่ข้อสันนิษฐานเด็ดขาดมีผลเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ไปให้แก่จำเลยที่มีหน้าที่จะต้องนำสืบเพื่อหักล้างข้อสันนิษฐาน (Ratanakorn, Sophon 2010) การจะนำข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงมาใช้ต้องปรากฏว่ามีเงื่อนไข 2 ประการ (Jongwichit, Prasit 2010) คือ

1) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นตามธรรมดาจะไม่เกิดถ้าผู้กระทำได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรตามที่กล่าวไว้ข้างต้น ทั้งนี้อุบัติเหตุไม่ได้เกิดขึ้นเพราะความประมาทเลินเล่อของผู้อื่นเสมอไป แต่อุบัติเหตุบางอย่างแทบไม่เคยเกิดขึ้นเลยเว้นแต่จะมีผู้ใดกระทำการโดยประมาท ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ในบางขณะอาจเห็นได้ในตัวว่าเป็นความประมาท เลินเล่อ โดยอาศัยสามัญสำนึกหรือความรู้ทั่วไป ดังนั้นอาจเป็นข้อเท็จจริงที่ศาลรู้เอง (Judicial notice) โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์ทั่วไป

2) สิ่งซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายนั้นอยู่ภายใต้การจัดการและควบคุมของจำเลย จุดประสงค์ของเงื่อนไขข้อนี้ก็คือการเกิดขึ้นของเหตุการณ์เป็นพยานหลักฐานของความประมาทเลินเล่อ (Evidence of negligence) ของจำเลยหรือบุคคลใดซึ่งเขาต้องรับผิดชอบในความประมาทเลินเล่อ นั้น ดังนั้นในการที่จะนำหลัก *Res Ipsa Loquitur* มาใช้ โจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่า สิ่งเหล่านั้นอยู่ในความควบคุมของจำเลย

หลักการข้างต้นได้นำมาใช้กับกรณีความประมาทเลินเล่อทางการแพทย์โดยมีเงื่อนไข (Tyler Goldberg-Hoss, 1995) ดังนี้

(1) อันตรายหรือความเสียหายจากการปฏิบัติหน้าที่ทางการแพทย์จะไม่เกิดขึ้นหากไม่มีการประมาทเลินเล่อ

(2) หากอ้างว่าอันตรายหรือความเสียหายมีสาเหตุจากเครื่องมือแพทย์ เครื่องมือนั้นต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของแพทย์หรือโรงพยาบาล ถ้ามีการใช้หรือการดูแลเครื่องมืออย่างมีความระมัดระวังที่เหมาะสมแล้วอุบัติเหตุหรือความเสียหายย่อมไม่เกิดขึ้น

ตัวอย่างคดีทางการแพทย์ในสหรัฐอเมริกาที่ใช้หลักการสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงในการผลักภาระการพิสูจน์ (Khan AN, 1988)

1) พบผ้าซับเลือกหรือเครื่องมือแพทย์ตกค้างในร่างผู้ป่วยภายหลังการผ่าตัดในช่องท้อง

2) ผู้ป่วยหัวใจหยุดเต้นกะทันหันขณะรับการผ่าตัดถุงน้ำในรังไข่ เมื่อผ่าตัดเสร็จพบว่าสมองผู้ป่วยได้ขาดออกซิเจนไป ทำให้ผู้ป่วยอัมพาตโดยสิ้นเชิง

3) ผู้ป่วยเข้ารับการผ่าตัดโดยมีการวางยาสลบเมื่อฟื้นจากการผ่าตัดปรากฏว่ามีรอยไหม้อย่างรุนแรงจากอุปกรณ์ไฟฟ้าเกิดขึ้นบนร่างกายส่วนที่ไม่ได้รับการผ่าตัด

4) ผู้ป่วยเข้ารับการรักษานิ้วมือที่แข็ง 2 นิ้ว เมื่อแพทย์รักษาเสร็จ ผู้ป่วยมีนิ้วที่แข็งเพิ่มขึ้นเป็น 4 นิ้วและมือข้างที่มีนิ้วแข็งนั้นใช้การไม่ได้

หลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงนี้แต่เดิมไม่ปรากฏในบทบัญญัติของกฎหมายไทยแต่เป็นที่ยอมรับในทางทฤษฎีและวิชาการแล้ว และศาลฎีกาไทยก็ได้หลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงมาใช้ในการผลักภาระการพิสูจน์กรณีประมาทเลินเล่อในคดีละเมิดมานานแล้ว ในฐานะที่เป็นหลักกฎหมายทั่วไป เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 849/2490 เกิดไฟไหม้บ้านเช่าในขณะที่ผู้เช่าเป็นผู้ครอบครองในฐานะเป็นผู้เช่านั้น แม้ผู้ให้เช่าจะสืบไม่ได้ความชัดว่า ไฟเกิดขึ้นด้วยเหตุใดหรือใครทำให้เกิดขึ้นก็ดี เมื่อได้ความว่าไฟเกิดขึ้นจากบ้านที่เช่า ไม่ใช่เกิดขึ้นที่อื่นแล้วลุกลามมาไหม้บ้านเช่าแล้ว ผู้เช่าก็ย่อมมีหน้าที่สืบแสดงข้อเท็จจริงเพื่อให้พ้นความรับผิด ถ้าสืบไม่ได้ก็ไม่พ้นความรับผิด และ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4171/2532 เมื่อข้อเท็จจริงได้ความว่ามีการโอนเงินจำนวนหนึ่งจากธนาคารในเมืองฮองกง มาเข้าบัญชีกระแสรายวันของจำเลยในธนาคารผู้คัดค้าน ถ้าไม่มีหลักฐานเป็นอย่างอื่น ในเบื้องต้นต้องฟังว่าเงินจำนวนดังกล่าวเป็นของจำเลยผู้เป็นเจ้าของบัญชี เมื่อผู้คัดค้านอ้างว่าเงินจำนวนดังกล่าวมิใช่เป็นของจำเลยแต่เป็นของผู้ค้าประกันหนี้ของจำเลยส่งมาชำระหนี้แก่ผู้คัดค้านแทนจำเลย ผู้คัดค้านจึงมีภาระการพิสูจน์ให้ฟังได้ตามข้ออ้างของตน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1206/2500 ศาลตัดสินว่าแพชงของจำเลยขาดลอยตามน้ำที่ไหลเชี่ยวไปกระทบเสาเรือนโจทก์เสียหาย จำเลยก็ต้องรับผิดชอบเป็นหน้าที่จำเลยซึ่งเป็นเจ้าของแพชงที่จะต้องระวังรักษาไม่ให้แพชงขาดลอยไปตามกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยว แม้โจทก์จะไม่มีพยานนำสืบถึงสาเหตุที่ทำให้แพชงหลุดลอยไปตามกระแสน้ำว่าเป็นเพราะเหตุใด ใช้ความประมาทเลินเล่อของจำเลยหรือไม่ก็ตาม เพราะยอมเห็นได้โดยธรรมดาว่า แพชงที่จอดอยู่ริมแม่น้ำที่มีน้ำไหลเชี่ยว อาจหลุดลอยไปตามกระแสน้ำ ไปทำให้ทรัพย์สินของผู้อื่นชำรุดเสียหายได้

จากตัวอย่างข้างต้นในพิจารณาพิพากษา ศาลฎีกาตัดสินว่าจำเลยประมาทเลินเล่อแม้ว่าโจทก์จะไม่สามารถนำสืบให้เห็นถึงการกระทำของจำเลยที่มีความประมาทเลินเล่ออย่างไรโดยศาลฎีกานำหลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงมาใช้แล้วฟังเบื้องต้นว่าจำเลยประมาทเลินเล่อทำให้มีการผลการพิสูจน์ไปยังจำเลยที่จะต้องนำสืบหักล้างว่าตนไม่ได้ประมาทเลินเล่อ

ต่อมาได้มีการนำหลักกฎหมายการสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงมาบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ในการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเมื่อพ.ศ. 2550 ข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงตามหลัก *Res Ipsa Loquitur* ได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ในมาตรา 84/1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในช่วงท้ายโดยบทบัญญัติใช้คำว่า ข้อ

สันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์ มาตรา 84/1 ตอนท้ายบัญญัติไว้ดังนี้ แต่ถ้ามียข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายหรือมีข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว

บทบัญญัตินี้เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดหน้าที่นำสืบ ซึ่งภาระการพิสูจน์จะเป็นไปตามมาตรานี้ ซึ่งวางหลักว่าคู่ความฝ่ายใดได้ประโยชน์จากข้อสันนิษฐาน คู่ความฝ่ายนั้นมิภาระพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว ผลก็คือคู่ความที่ได้รับประโยชน์ข้อเท็จจริงที่สันนิษฐานโดยไม่ต้องนำสืบถึงข้อเท็จจริงนั้นโดยตรง เพียงแต่ต้องมีข้อเท็จจริงพื้นฐานก่อนเท่านั้น เมื่อได้มีการนำสืบถึงข้อเท็จจริงพื้นฐานแล้ว และศาลได้พิจารณาจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์ที่น่าสืบได้ โดยอาศัยหลักปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือหลักวิทยาศาสตร์ซึ่งทำให้มีแนวโน้มหรือมีความน่าจะเป็นเช่นนั้นหรือควรจะเป็นเช่นนั้นตามสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์ (กิตติศักดิ์ อเนกธีรกุล , 2562) หากเกิดข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นหรือข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริง และข้อสันนิษฐานนั้นเป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นก็จะได้รับประโยชน์จากข้อเท็จจริงที่สันนิษฐาน โดยสามารถเปลี่ยนภาระการพิสูจน์ของฝ่ายที่กล่าวอ้างให้ไปอยู่กับฝ่ายตรงกันข้ามทันที เป็นข้อยกเว้นของภาระการพิสูจน์ตามหลักทั่วไปที่มีหลักว่า คู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำคู่ความของตนให้คู่ความฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น

ในเวลาต่อมาข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงยังนำมาใช้ในการกำหนดภาระการพิสูจน์ในสถานการณ์หรือข้อเท็จจริงใดที่อยู่ในความรู้เห็นโดยเฉพาะของคู่ความฝ่ายใดแต่ฝ่ายเดียว (Exclusive Knowledge) ในเรื่องที่คุณค่า

พิพาทโต้เถียงกัน คู่ความฝ่ายนั้นเป็นฝ่ายที่มีหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้น ไม่ว่าโจทก์หรือจำเลยจะเป็นฝ่ายกล่าวอ้างไม่สำคัญ มีผลเป็นการผลักภาระการพิสูจน์โดยยกเว้นหลักทั่วไปที่ว่าผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นมีหน้าที่นำสืบ (เจริญ ภักดีธนากุล, 2561) โดยนำมาบัญญัติไว้ใน มาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ว่า ประเด็นข้อพิพาทข้อใดจำเป็นต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการผลิตการประกอบ การออกแบบ หรือส่วนผสมของสินค้า การให้บริการ หรือการดำเนินการใด ๆ ซึ่งศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็นโดยเฉพาะของคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจ ให้ภาระการพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวตกอยู่กับคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจนั้น .เพราะข้อมูลในให้บริการทางการแพทย์เป็นความรู้ จำเพาะด้านซึ่งบุคคลทั่วไปไม่สามารถทราบได้ มีแต่บุคลากรทางการแพทย์เท่านั้นที่จะทราบ ดังนั้น ในกรณีที่มีการฟ้องบุคลากรทางการแพทย์ ผู้เสียหายหรือผู้ป่วยย่อมได้รับประโยชน์จากมาตรา 29 ในการลดภาระการพิสูจน์ลง ด้วยเหตุที่ว่ากำหนดให้เป็นหน้าที่ของโจทก์ในการพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อ นั้น บางกรณีเป็นภาระอันหนักแก่โจทก์เพราะข้อเท็จจริงที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์นั้นอยู่ในความรู้เห็นของจำเลยผู้ซึ่งเป็นต้นเหตุของเหตุการณ์

การใช้หลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงแสดงให้เห็นถึงการตระหนักว่าเมื่อความเสียหายของโจทก์แสดงอย่างชัดแจ้งว่าเป็นผลจากการขาดความระมัดระวังหรือความประมาทเลินเล่อ และสถานการณ์มีความเพียงพอที่จะชี้ให้เห็นว่าความประมาทเลินเล่อ นั้นเกิดจากจำเลยแล้ว ย่อมเป็นการไม่ยุติธรรมที่จะปฏิเสธโอกาสของโจทก์ที่จะได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหายนั้น โดยอยู่บนหลักการที่ว่าสามารถช่วยให้โจทก์เรียกให้จำเลยรับผิดชอบแม้ไม่มีพยานหลักฐานโดยตรงที่แสดงถึงสาเหตุที่เกิดขึ้นหรือแสดงว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างไร

2. เหตุผลในการนำหลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงมาใช้ในคดีละเมิดจากการประมาทเลินเล่อทางการแพทย์

เหตุผลในการนำหลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงมาใช้ในคดีประมาทเลินเล่อทางการแพทย์นั้นได้มีการกล่าวไว้มาพอสมควรแต่อาจจัดแบ่งเป็น 2 แนวทางคือ แนวทางแรกจะเกี่ยวกับอุปสรรคและความยุ่งยากที่ผู้ป่วยที่เสียหายได้พบในการเรียกร้องค่าเสียหายในคดีละเมิดทางการแพทย์ ส่วนแนวทางที่สองจะเป็นการนำเสนอประโยชน์หรือข้อสนับสนุนในการนำหลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงมาใช้ในการวินิจฉัยความรับผิดทางละเมิดจากการประมาทเลินเล่อทางการแพทย์เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ป่วยที่เสียหาย (เช่น Louisell and Williams, 1960, Wukir Prayitno, 2020)

อุปสรรคที่ผู้ป่วยที่เสียหายได้พบในการเรียกร้องค่าเสียหายในคดีละเมิดทางการแพทย์ซึ่งอาจสรุปเป็น 2 ประการหลัก ดังนี้

(1) ความรับผิดทางละเมิดในทางการแพทย์นั้นมีลักษณะที่ต่างไปจากการทำละเมิดโดยทั่วไป ละเมิดทางการแพทย์จากการกระทำโดยประมาทเลินเล่อ นั้นเป็นประเภทหนึ่งของทฤษฎีปฏิบัติ คือ ตรวจวินิจฉัยและรักษาพยาบาลผู้ป่วยที่ผิดแผก แตกต่างไปจากมาตรฐานแห่งวิชาชีพแพทย์ รวมถึงการขาดทักษะที่ควรพึงมีอย่างสมเหตุสมผลตามสมควรในฐานะที่เป็นแพทย์ การขาดการเอาใจใส่ดูแลจนทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้ป่วยไม่ว่าจะเป็นความเสียหายแก่กายหรือชีวิตของผู้ป่วย (Kraivichien, Kanyarat 2016) ซึ่งเป็นมาตรฐานที่ต่างจากคนทั่วไป ทำให้การพิจารณาตัดสินคดีที่เกิดจากการให้บริการทางการแพทย์ซึ่งทำให้คดีทางการแพทย์มีข้อแตกต่างที่สำคัญจากการกระทำผิดทางละเมิดทั่วไป (Kacharoen, Suthep (2020) เพราะเป็นมาตรฐานตามวิชาชีพซึ่งคนธรรมดาไม่มีความรู้พอดังนั้นแม้จะมีความเป็นไปได้อย่างมากว่ามีความประมาทเลินเล่อก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแล้ว แต่คนทั่วไปไม่อาจ

อธิบายได้ว่าไม่ได้ใช้ทักษะหรือไม่ได้เป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตนคือการกระทำใดและทำอะไร ด้วยเหตุนี้ผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาย่อมไม่อยู่ในฐานะที่จะรู้ว่าแพทย์ได้ทำการรักษาโดยถูกต้องตามขั้นตอนและมาตรฐานวิชาชีพของแพทย์หรือไม่ ส่งผลให้การบรรยายฟ้องไม่มีน้ำหนักให้ศาลเชื่อถือ อีกทั้งการหาผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาเป็นพยานเพื่อนำสืบให้เห็นว่าการรักษาไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางการแพทย์ที่ได้รับการยอมรับก็ไม่ใช่เรื่องง่าย ดังในคดีหนึ่งที่โจทก์ (ผู้ป่วย) ไม่อาจจะนำสืบให้ศาลเชื่อถือเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลได้ ในคดีนี้ศาลได้ยกฟ้องโจทก์โดยได้กล่าวถึงการนำสืบของโจทก์ (ผู้ป่วย) ว่า “การศึกษาแพทยศาสตรบัณฑิตจะต้องใช้เวลา 6 ปี และต้องมาศึกษาต่อเฉพาะทางด้านสมองอีก 5 ปี รวมเป็น 11 ปี การอ่านเพียงหนังสือไม่กี่เล่มโดยไม่มีการศึกษาจากสถาบันการศึกษาไม่ได้ทำให้ผู้รับมอบอำนาจโจทก์กลายเป็นผู้เชี่ยวชาญมีความรู้ความสามารถทางการแพทย์ที่จะมาบอกได้ว่าขั้นตอนและวิธีการรักษาเนื้องอกในสมองนั้นควรต้องทำอย่างไร” (คดีหมายเลขแดงที่ ผบ. 938/2555) นอกจากนี้ การไม่รู้ถึงการรักษาของแพทย์ยังอาจเกิดขึ้นจากการที่ผู้ป่วยไม่รู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นในการทำการรักษา เช่น มีการวางยาสลบในการเข้ารับการผ่าตัด ในคดีหนึ่งโจทก์ซึ่งเข้าไปคลอดบุตรด้วยวิธีธรรมชาติแต่ปรากฏว่าต่อมาแพทย์ได้ทำคลอดโดยวิธีผ่าตัดทำคลอดแต่ทารกในครรภ์ได้ถึงแก่ความตาย ได้ให้การต่อศาลว่า โจทก์ได้เข้าห้องผ่าตัดหลังจากนั้น โจทก์ไม่รู้สึกรักตัวอีกเลย โจทก์เพิ่งทราบว่าบุตรของโจทก์เสียชีวิตในวันรุ่งขึ้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5018/2550) ผู้ป่วยจึงไม่อาจทำหน้าที่ภาระการพิสูจน์ตามที่กล่าวอ้างได้

(2) โรงพยาบาลเป็นผู้ครอบครองและควบคุมดูแลเวชระเบียนของผู้ป่วย อย่างไรก็ตามการที่ผู้ป่วยหรือญาติจะขอข้อมูลการรักษาจากโรงพยาบาลอาจไม่ได้โดยง่ายเสมอไป มีหลายกรณีที่ผู้ป่วยหรือญาติต้องฟ้องเป็นคดีต่อศาลเพื่อเรียกให้โรงพยาบาลส่งเวชระเบียนให้ (เช่น คำ

พิพากษาศาลปกครองสูงสุด ที่ อ. 587/2562) แต่โรงพยาบาลบางแห่งไม่ให้หรือให้เพียงบางส่วน เช่น มีรายงานข่าวว่าผู้ป่วยเสียชีวิตและมารดาได้ยื่นคำร้องขอให้เปิดเผยประวัติการรักษาบุตรชายของตนต่อผู้อำนวยการโรงพยาบาลของรัฐแห่งหนึ่ง โดยขอเวชระเบียนการรักษาพยาบาลของบุตรชายเพื่อนำมาตรวจสอบถึงสาเหตุการเสียชีวิต และเรียกร้องความเป็นธรรมจากการที่บุตรชายได้เข้ารับการรักษาก่อนการท้องร่วงที่โรงพยาบาลดังกล่าวและเสียชีวิต แต่ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งมอบเวชระเบียนให้เพียงบางส่วน โดยไม่ส่งมอบรายงานการรักษาพยาบาลและรายงานการให้ยา ซึ่งเป็นสาระสำคัญในการพิสูจน์ความผิดของผู้ทำการรักษาพยาบาล (Manager Online, 8 December 2020) การขาดพยานหลักฐานในการรักษาอาจทำให้ผู้ป่วยที่ฟ้องจะต้องแพ้คดีเพราะไม่สามารถจะนำพยานหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ปฏิบัติตามทักษะหรือมาตรฐานวิชาชีพทางการแพทย์อย่างไร การใช้หลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงในคดีละเมิดจากการประมาทเลินเล่อทางการแพทย์ทำให้การฟ้องคดีเพื่อเยียวยาต่อศาลได้แม้จะไม่มีหลักฐานโดยตรงถึงพฤติกรรมของแพทย์และโรงพยาบาลที่จะให้ศาลสรุปได้ว่าเป็นความประมาทเลินเล่อ

มีหลายความเห็นจากนักวิชาการและศาลในการสนับสนุนการนำหลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงใช้ในการวินิจฉัยความรับผิดทางละเมิดจากการประมาทเลินเล่อทางการแพทย์เพื่อคุ้มครองผู้ป่วยได้ (Patrick van den Heever, 2002) ซึ่งอาจสรุปได้ ดังนี้

(1) ผู้ป่วยมีสิทธิที่จะได้รับการบริการรักษาพยาบาลที่มีมาตรฐาน และรักษาพยาบาลที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ (รัฐธรรมนูญในหลายประเทศมีบทบัญญัติรับรองสิทธิของผู้ป่วย เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พ.ศ. 2560³) หากผู้ป่วยได้รับความเสียหายทางการแพทย์ หลักสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงต้องนำไปใช้กับคดีความ เมื่อคำนึงถึงสิทธิตามกฎหมายของผู้ป่วยดังกล่าว การลิดรอนสิทธิในการใช้ข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงจะเป็นปฏิบัติต่อโจทก์ (ผู้ป่วย) อย่างไม่เป็นธรรมได้

(2) การนำหลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงมาใช้ในคดีละเมิดจากการประมาทเลินเล่อทางการแพทย์เป็นการรักษาสิทธิของผู้ป่วย โดยช่วยโจทก์ (ผู้ป่วย) ที่เป็นผู้เสียหายลดภาระการพิสูจน์เพราะเขาไม่มีความรู้ทางการแพทย์จะแก้ปัญหาลักษณะทางการแพทย์ไม่เพียงพอและการที่โจทก์ไม่สามารถความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างการกระทำของจำเลย (แพทย์และโรงพยาบาล) และความเสียหายของโจทก์ได้

(3) การนำหลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงมาใช้ในคดีละเมิดจากการประมาทเลินเล่อทางการแพทย์ไม่ได้ส่งผลร้ายแก่จำเลยแต่อันที่จริงแล้วกลับเป็นผลดีกับจำเลย (แพทย์ บุคลากรทางการแพทย์ และโรงพยาบาล) ดังที่ได้อธิบายที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นแล้ว หากโจทก์ (ผู้ป่วย) โดยหลักทั่วไปแล้วจะต้องเป็นผู้นำสืบข้อกล่าวอ้างของตน การนำสืบนั้นก็จะขึ้นอยู่กับว่าโจทก์ (ผู้ป่วย) ว่าเข้าใจข้อเท็จจริงแค่ไหนอย่างไร แต่เนื่องจากโจทก์ขาดความรู้ทางการแพทย์ ความสามารถในการนำสืบของโจทก์ถึงการกระทำของจำเลยจึงถูกจำกัดประกอบพยานหลักฐานก็อาจมีไม่เพียงพอตามที่กล่าวข้างต้น ค่าฟ้องของโจทก์จึงมีความบกพร่องซึ่งก็จะส่งผลต่อค่าให้การของจำเลย (แพทย์และโรงพยาบาล) ที่จะให้การปฏิเสธข้อกล่าวอ้างของโจทก์ตามที่โจทก์ฟ้องจึงอาจทำค่าให้การไม่สมเหตุสมผล ซึ่งจะส่งผลต่อไปยังศาลที่ไม่อาจจะตัดสินการกระทำของโจทก์ได้อย่าง

แท้จริงเพราะขาดเกณฑ์มาตรฐานเพื่อตัดสินความรับผิดชอบที่โจทก์ที่จะต้องวินิจฉัยตัดสินจากค่าฟ้องของโจทก์และค่าให้การของจำเลยนั้น

(4) การเกิดภาวะแทรกซ้อนทางการแพทย์ภายหลังการรักษาและการผ่าตัดไม่จำเป็นต้องชี้ไปที่การดูแลที่ไม่ได้มาตรฐานหรือความประมาทเลินเล่อและอาจไม่ได้ส่งผลเสียต่อผู้ป่วยเสมอไป อย่างไรก็ตามเมื่อการรักษาพยาบาลส่งผลให้เกิดอันตรายต่อผู้ป่วย จำเลย (แพทย์ บุคลากรทางการแพทย์) ควรเป็นผู้อธิบายถึงเหตุผลที่เกิดความเสียหายที่เกิดขึ้นในกรณีหากไม่มีคำอธิบายก็จะเกิดการอนุมานที่ไม่เป็นคุณแก่จำเลย (A. Shenoy, G.N. Shenoy, G.G. Shenoy, 2022) มีคดีในสหรัฐอเมริกาจำนวนมากที่ศาลใช้หลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริง เพราะเห็นว่ามีคามจำเป็นเพื่อเปิดโอกาสให้จำเลย (แพทย์ บุคลากรทางการแพทย์และโรงพยาบาล) ได้นำสืบหักล้างโดยอธิบายถึงการกระทำของตนว่าเป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพอย่างไร ไม่ได้ประมาทเลินเล่ออย่างไร (Wukir Prayitno, 2020)

(5) ศาลมีแนวโน้มที่จะยอมรับมากขึ้นในเรื่องหน้าที่ของแพทย์ซึ่งเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์โดยเฉพาะระหว่างผู้ป่วยกับ แพทย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคำนึงถึงความมั่นใจและความไว้วางใจที่ผู้ป่วยมีต่อจากแพทย์ ควรให้แพทย์เป็นฝ่ายที่มาอธิบายก่อนว่าเกิดความผิดพลาดอย่างไร (Peter D. Byrnes, 1962)

3. การใช้ข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงในคดีละเมิดทางการแพทย์ตามกฎหมายไทย

คดีทางการแพทย์ในประเทศไทยที่เป็นคดีแพ่งส่วนใหญ่เป็นการฟ้องคดีในมูลละเมิด⁴ การฟ้องเป็นคดีละเมิดซึ่ง

³ มาตรา 47 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐ และมาตรา 55 รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึงเสริมสร้าง ให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ และการป้องกันโรคและส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนา ภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

⁴ เมื่อพิจารณาสถิติการฟ้องร้องทางการแพทย์ย้อนหลัง 20 ปี (พ.ศ. 2539 - พ.ศ. 2560) ในจำนวนการฟ้องแพทย์เป็นคดีแพ่ง 287 คดี คดีผู้บริโภค จำนวน 168 คดี คดีปกครอง 3 คดี รวมเป็น 499 คดี ทนายแพทย์ที่ฟ้องรวมประมาณ 3,192 ล้านบาทการผิดพลาดในการรักษานี้มีไม่มาก

เป็นคดีแพ่งสามัญอันอยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หน้าที่นำสืบและการนำพยานหลักฐานเข้าสืบย่อมเป็นไปตาม มาตรา 84/1 คือ มีข้อสันนิษฐานตามกฎหมายหรือข้อสันนิษฐานทางข้อเท็จจริงเป็นคุณแก่ฝ่ายผู้กล่าวอ้าง เช่นนี้ก็จะเป็นการหลักการการพิสูจน์ไปยังคู่ความ ฝ่ายตรงข้ามให้ต้องนำสืบพิสูจน์หักล้างข้อสันนิษฐานดังกล่าว ส่วนคดีผู้บริโภคนั้น แม้จะเป็นคดีแพ่งประเภทหนึ่งแต่ก็มีลักษณะผ่อนปรนกว่าคดีแพ่งสามัญ เพื่อช่วยจัดความเหลื่อมล้ำระหว่างคู่ความ เมื่อการให้บริการทางการแพทย์เป็นความรู้เฉพาะด้านซึ่งบุคคลทั่วไปไม่สามารถทราบได้ มีแต่บุคลากรทางการแพทย์เท่านั้นที่จะทราบ ดังนั้น ในกรณีที่มีการฟ้องบุคลากรทางการแพทย์ ผู้เสียหายหรือผู้ป่วยย่อมได้รับประโยชน์จากมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และบุคลากรทางการแพทย์มีหน้าที่ต้องนำสืบพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการให้บริการทางการแพทย์ซึ่งแสดงว่าบุคลากรทางการแพทย์มีหน้าที่ต้องนำสืบต่อศาลว่า ตนไม่ได้จงใจหรือประมาทเลินเล่อในการให้บริการทางการแพทย์ดังกล่าว ในส่วนนี้จะได้ศึกษาคำพิพากษาศาลฎีกาเพื่อให้เห็นถึงการสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงและการนำสืบหักล้าง

ในคดีทำศัลยกรรมจมูก ศาลได้ตัดสินให้จำเลยซึ่งเป็นศัลยแพทย์ตกแต่งทำศัลยกรรมตกแต่งจมูกของโจทก์ต้องรับผิดชอบค่าเสียหายจากการที่จำเลยได้กระทำการด้วยความประมาทเลินเล่อเป็นเหตุให้โจทก์เจ็บปวดทรมานอันเป็นจากการผ่าตัดของจำเลย เพราะการผ่าตัดส่งผลให้จมูกอักเสบและมีเลือดคั่งที่หน้าผาก บวมมีหนองไหลรักษาไม่หาย และแผ่นพลาสติกก็ยังไม่ยอมออกไม่หมด ต้องไปพบแพทย์อื่นให้รักษา ใช้เวลาประมาณ 2 เดือนเศษ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1604/2527)

ในคดีที่แพทย์ผ่าตัดหน้าอกใหญ่ให้ขนาดเล็กลงศาลได้ตัดสินให้จำเลยซึ่งเป็นแพทย์รับผิดชอบค่าเสียหายให้แก่โจทก์ โดยศาลเห็นว่า จำเลยเป็นแพทย์เชี่ยวชาญด้านศัลยกรรมด้านเลเซอร์ผ่าตัดมีหน้าที่ต้องใช้ความระมัดระวังตามวิสัยและพฤติกรรมเป็นพิเศษ การที่จำเลยผ่าตัดโจทก์เป็นเหตุให้ต้องผ่าตัดโจทก์เพื่อแก้ไขถึง 3 ครั้ง แต่อาการไม่ดีขึ้น โจทก์จึงต้องให้แพทย์อื่นรักษาต่อ ย่อมแสดงว่าจำเลยที่ 2 ไม่ใช้ความระมัดระวังในการผ่าตัด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 292/2542)

คำพิพากษาศาลฎีกาทั้ง 2 คดีข้างต้นนี้ ศาลฎีกาได้นำเอาหลัก Res Ipsa Loquitur ซึ่งเป็นข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงตามแนวทางของระบบ Common law มาใช้ในการหลักการการพิสูจน์ไปยังจำเลยในการพิจารณาพิพากษาคดีความรับผิดชอบทางละเมิดของแพทย์อันเกิดจากการกระทำโดยประมาทเลินเล่อ ตั้งแต่ก่อนที่จะมีการบัญญัติเรื่องข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 แล้ว

อีกกรณีหนึ่งแพทย์สั่งให้พยาบาลถอดท่อช่วยหายใจจากคอของผู้ป่วย เนื่องจากเห็นว่าผู้ป่วยน่าจะสามารถหายใจได้เองโดยไม่ต้องใช้ท่อช่วยหายใจแล้ว แต่เมื่อถอดท่อช่วยหายใจออกประมาณ 5 นาทีผู้ป่วยมีอาการกระสืออก กระสือหายใจไม่ได้ หัวใจหยุดเต้นทำให้ผู้ป่วยมีความพิการทางสมองอย่างถาวร แพทย์และพยาบาลประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงในการรักษา อันเป็นผลโดยตรงทำให้ผู้ป่วยพิการทางสมองอย่างถาวร โดยไม่จำเป็นต้อง มีพยานผู้เชี่ยวชาญมาพิสูจน์ว่าการที่ผู้ป่วยมีอาการหายใจติดขัดเกิดจากเหตุใด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 18961/2556)

ในคดีนี้ศาลวินิจฉัยว่าจำเลยประมาทเลินเล่อถึงแม้ว่าผู้ป่วยจะเป็นผู้กล่าวอ้างว่าแพทย์กระทำการรักษาตนโดยประมาทเลินเล่อ และโจทก์ไม่ได้นำพยานผู้เชี่ยวชาญมา

นักเมื่อเทียบกับการรักษาทั้งหมด อ่านเพิ่มเติมได้ที่

<https://www.thecoverage.info/news/content/2807>.

สืบว่าแพทย์กระทำโดยประมาทเลินเล่ออย่างไรก็ตาม เนื่องจากศาลเห็นว่าโดยปกติแล้วหากการผ่าตัดไม่เกิดความผิดพลาดแล้ว ความเสียหายที่โจทก์กล่าวอ้างย่อมไม่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการใช้ข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงตามสภาพปกติของเหตุการณ์ตามมาตรา 84/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาวินิจฉัย ส่งผลให้หน้าที่นำสืบหรือภาระการพิสูจน์จากโจทก์ไปตกอยู่กับฝ่ายจำเลย ผู้ป่วยจึงไม่ต้องมีภาระการพิสูจน์ว่าแพทย์กระทำการรักษาโดยประมาทเลินเล่ออย่างไร มีภาระการพิสูจน์เพียงเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐาน ได้แก่ แพทย์คนใดเป็นผู้รักษาตน และตนได้รับความเสียหายจากการรักษาของแพทย์ ภาระการพิสูจน์ก็จะถูกผลักไปยังจำเลยซึ่งจะต้องพิสูจน์ว่าตนไม่ได้ประมาทเลินเล่อ

คดีละเมิดทางการแพทย์ส่วนใหญ่เป็นการฟ้องร้องว่า บุคลากรทางการแพทย์ให้บริการทางการแพทย์ไม่เป็นไปตาม มาตรฐานการประกอบวิชาชีพ หรือขาดความระมัดระวังในการให้บริการทางการแพทย์ ดังนั้น ในการพิจารณาวินิจฉัยความผิดของบุคลากรทางการแพทย์จึงมีประเด็นหลักคือต้องพิจารณาว่ามาตรฐานการทำหน้าที่ของบุคลากรทางการแพทย์เป็นอย่างไร เมื่อมีข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณแก่โจทก์เป็นข้อสันนิษฐานที่ไม่เด็ดขาด จำเลยมีหน้าที่ต้องพิสูจน์เพื่อหักล้างข้อสันนิษฐานดังกล่าว ทั้งนี้เมื่อแพทย์ตกลงรักษาผู้ป่วย ไม่ได้เป็นการรับประกันว่าการเจ็บป่วยต้องหาย แต่แพทย์มีหน้าที่จะต้องใช้ความระมัดระวังในการรักษาโดยใช้ทักษะหรือความรู้ตามมาตรฐานของแพทย์ที่ได้รับการยอมรับตามหลักวิชาชีพ เมื่อมีความเสียหายจากการรักษาทำให้เกิดการสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงว่ามีการกระทำโดยประมาทเลินเล่อจึงทำให้เกิดผลดังกล่าว ภาระการพิสูจน์จึงตกไปอยู่กับจำเลยที่จะต้องพิสูจน์หักล้างว่าตนไม่ได้ทำการอันประมาทเลินเล่ออันเป็นสาเหตุทำให้เกิดความเสียหายนั้นและได้ใช้ความระมัดระวังในการตรวจรักษาโจทก์ตามความรู้

ความสามารถในการประกอบวิชาชีพแพทย์แล้ว หากพิสูจน์ได้ดังกล่าวการกระทำของจำเลยจึงไม่เป็นการละเมิด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5018/2550) เช่น

ในคดีหนึ่งโจทก์ฟ้องว่าผู้ตายได้รับการตรวจรักษาเนื่องจากที่สมองที่โรงพยาบาลพระปกเกล้า และได้รับการผ่าตัดเนื้องอกโดยนายแพทย์ ม. ด้วยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงจากการตรวจรักษาที่ผิดพลาด ทำให้มีปัญหาเลือดออกในสมองหลังจากการผ่าตัด เป็นเหตุให้บุตรชายของโจทก์ถึงแก่ความตาย ขอให้บังคับจำเลยชำระเงินใช้ค่าเสียหายเป็นเงิน 6,638,000 บาท คดีนี้ศาลยกฟ้องโดยพิพากษาว่าจำเลยได้นำสืบประกอบสนับสนุนคำเบิกความว่าได้ให้การรักษาค่าตัดผู้ตายไปตามหลักวิชาการแพทย์ โดยไม่มีความประมาทเลินเล่อแต่อย่างใด การกระทำของนายแพทย์ ม. จึงไม่เป็นละเมิดตามฟ้องโจทก์ และไม่ต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ตามฟ้องคดี (หมายเลขแดงที่ ผบ.938/2559) แต่หากจำเลยไม่ได้พิสูจน์หักล้างข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงดังกล่าวหรือแก้ตัวให้เห็นว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังในการรักษาโจทก์ตามหลักวิชาอย่างผู้มีวิชาชีพดีแล้ว ศาลก็ต้องฟังว่าจำเลยประมาท จำเลยจึงต้องรับผิดชอบ เช่น

ในคดีหนึ่งผู้ป่วยเสียชีวิตหลังจากได้รับการผ่าตัดที่โรงพยาบาลในคดีนี้ศาลได้ตัดสินให้แพทย์ต้องรับผิดชอบเนื่องจากการรักษาไม่ได้เป็นไปตามมาตรฐานที่ได้รับการยอมรับทางการแพทย์ โดยศาลได้วินิจฉัยไว้ดังนี้

การตรวจร่างกายของผู้ป่วยถือเป็นขั้นตอนสำคัญในการที่แพทย์จะวินิจฉัยโรคว่าผู้ป่วยเป็นโรคอะไร พยาธิสภาพอยู่ที่ไหนและอยู่ในระยะใดเพื่อจะนำไปสู่การรักษาได้ถูกต้อง ในขั้นตอนนี้แพทย์จำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังตามวิสัยและพฤติการณ์มิให้เกิดความผิดพลาดขึ้นได้ เพราะอาจนำมาซึ่งอันตรายที่จะเกิดแก่ร่างกายหรือชีวิตของผู้ป่วย ในขั้นตอนการรักษาที่ต่อเนื่องกัน จำเลยที่ 3 มิได้ตรวจดูอาการของโจทก์ตั้งแต่แรกเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลพนมสารคามด้วยตนเอง แต่วินิจฉัยโรคและสั่งการรักษาอาการ

ของโจทก์ตามที่ได้รับรายงานทางโทรศัพท์จากพยาบาลแทน โดยไม่ได้ตรวจสอบประวัติการรักษาของโจทก์ด้วยตนเอง แม้จำเลยที่ 3 จะสอบถามจากพยาบาลก่อนที่พยาบาลจะฉีดยาให้แก่โจทก์เพื่อทำการรักษาก็ตาม ก็มีใช้วิธีของบุคคลผู้มีวิชาชีพเป็นแพทย์จะพึงกระทำไม่ ทั้งห้องแพทย์เวรกับห้องฉุกเฉินที่โจทก์อยู่ห่างกันเพียง 20 เมตร ไม่ปรากฏว่ามีเหตุสุดวิสัยอันทำให้จำเลยที่ 3 ไม่สามารถมาตรวจวินิจฉัยอาการของโจทก์ได้ด้วยตนเองแต่อย่างใด ถือได้ว่าจำเลยที่ 3 ประมาทเลินเล่อ เมื่อพยาบาลฉีดยาบริคานิลให้แก่โจทก์ตามที่จำเลยที่ 3 สั่งการ หลังจากนั้นโจทก์มีอาการแพ้ยอย่างรุนแรง โดยไม่ปรากฏว่าโจทก์มีอาการเช่นนั้นมาก่อน อาการแพ้ยดังกล่าวจึงเป็นผลโดยตรงจากการกระทำของจำเลยที่ 3 ทำให้โจทก์ได้รับความเสียหาย อันเป็นการกระทำละเมิดต่อโจทก์ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6092/2552)

สำหรับภาระการพิสูจน์ที่ตกไปยังจำเลยซึ่งต้องมีหน้าที่นำสืบหักล้างข้อสันนิษฐานนั้น หมายถึง จำเลยต้องนำสืบให้เห็นว่าตนไม่ได้ประมาทเลินเล่อ ซึ่งโดยหลักแล้วก็คือต้องนำสืบให้เห็นว่าตนได้รักษาตามความรู้และทักษะตามมาตรฐานวิชาชีพโดยใช้ความระมัดระวังตามสมควร หากจำเลยไม่สามารถนำสืบหักล้างได้ แม้ว่าจำเลย (แพทย์) ได้ให้การต่อสู้ในประเด็นอื่น ๆ อีกหลายประการก็ตาม เช่น โจทก์มีส่วนผิด ศาลก็ต้องตัดสินให้จำเลยรับผิดชอบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คดีนี้ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้ป่วยซึ่งเป็นเด็กหญิงอายุ 4 ปีได้เป็นโจทก์ฟ้องสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขจำเลย เรียกร้องค่าเสียหายจากการกระทำละเมิดโดยแพทย์ในคำฟ้องระบุว่า ผลเอกซเรย์ปรากฏว่ามีฝ้าขาว ๆ ที่ปอดของผู้ป่วยซึ่งอาจเป็นลักษณะของวัณโรค แต่แพทย์ที่ทำการรักษาไม่ได้ตรวจยืนยันให้แน่ชัด การที่ไม่รักษาตั้งแต่เริ่มแรกที่ตรวจพบอาการที่ปอด ทำให้โจทก์มีอาการชัก สมองได้รับการกระทบกระเทือน โจทก์ต้องพิการเชื่อว่าเกิดจากการรักษาวัณโรคในสมองล่าช้า จำเลยให้การว่าตนได้ทำการรักษาตามหลักวิชาการแพทย์ด้วยความระมัดระวังแล้ว แต่โจทก์ไม่ได้

แจ้งให้แพทย์ผู้รักษาทราบว่าบิดาโจทก์มีอาการไอเป็นเลือด ศาลฎีกาตัดสินว่า จากการดูประวัติการรักษาโจทก์แพทย์ผู้ตรวจรักษาโจทก์ไม่ได้ดำเนินการตามวิชาการแพทย์ เมื่อเอกซเรย์พบปอดผิดปกติที่อาจเป็นเป็นวัณโรค แพทย์ควรต้องหาวิธีให้ทราบสาเหตุที่แน่นอนว่าเป็นวัณโรคหรือไม่โดยส่งฟิล์มเอกซเรย์ไปให้แพทย์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับฟิล์มเอกซเรย์ดู แต่แพทย์ผู้ตรวจรักษาโจทก์ไม่ได้กระทำการดังกล่าวทั้งที่สามารถกระทำไต่ระหว่างที่เป็นเจ้าของไข้โจทก์ ซึ่งขณะนั้นยังไม่เข้าขั้นอันตรายมาก แสดงให้เห็นว่าแพทย์ผู้ตรวจรักษาโจทก์ซึ่งเป็นแพทย์ที่อยู่ในสังกัดของจำเลยไม่ได้ทำการตรวจรักษาให้ถูกต้องครบถ้วนในเวลาอันสมควรตามหลักวิชาการแพทย์และตามมาตรฐานแห่งวิชาชีพ ก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากความประมาทเลินเล่อของแพทย์อันเป็นการละเมิดต่อโจทก์ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12498/2558)

คดีนี้ศาลได้ใช้หลักการสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงในการกำหนดภาระการพิสูจน์ของคุณความ เพราะเป็นคดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางการแพทย์ ซึ่งมีข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้เห็นฝ่ายเดียวของฝ่ายแพทย์ผู้ทำการรักษา ผู้ป่วยหรือโจทก์เพียงแต่พิสูจน์ว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นระหว่างไปรับการรักษาจากแพทย์ก็เพียงพอแล้ว ส่วนฝ่ายจำเลยหรือแพทย์ผู้ทำการรักษามีหน้าที่พิสูจน์ว่าตนมิได้ประมาทเลินเล่อทำให้โจทก์หรือผู้ป่วยได้รับความเสียหาย อันเป็นไปตามมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

คดีนี้มีข้อสังเกต 2 ประการ ประการแรก แม้แพทย์จะได้อ้างว่าตนได้รักษาตามความรู้และทักษะตามมาตรฐานวิชาชีพโดยใช้ความระมัดระวังตามสมควร แต่ก็ไม่ได้นำหลักฐานมาพิสูจน์เพื่อหักล้างข้อสันนิษฐานว่าแพทย์ผู้ตรวจรักษาโจทก์ไม่ได้ทำการโดยประมาทเลินเล่อ ส่วนการต่อสู้ว่าโจทก์ไม่ได้แจ้งให้ตนทราบว่าบิดาโจทก์มีอาการไอเป็นเลือดเป็นการยกเหตุว่าเป็นความผิดของจำเลยก็ไม่ทำให้จำเลยพ้นจากข้อสันนิษฐานว่าตนได้กระทำการโดยประมาทเลินเล่อ

ประการที่สอง การพิจารณาพิพากษาคดีนั้น การทำตามมาตรฐานวิชาชีพ ถือเป็นมาตรฐานในการนำมาพิจารณาตัดสินของศาล หากแพทย์ได้ทำหน้าที่ตามมาตรฐานวิชาชีพในการรักษาคนไข้โดยปราศจากความประมาทเลินเล่อ ถูกต้องตามหลักวิชาการทางการแพทย์แล้ว ศาลก็ไม่อาจวินิจฉัยให้แพทย์ต้องรับผิดชอบได้แต่อย่างใด ในคดีนี้ศาลได้พิจารณาการรักษาของจำเลยซึ่งเป็นแพทย์ผู้รักษาโรคหัวใจคนแรกเปรียบเทียบกับแพทย์หญิงอีกคนหนึ่งซึ่งรับช่วงในการรักษาโรคหัวใจต่อมา ซึ่งจำเลยไม่ได้ส่งผลเอกซเรย์หัวใจไปให้ผู้เชี่ยวชาญดู และไม่ได้ซักประวัติคนใกล้ชิดของโรคหัวใจถึงการป่วยเป็นวัณโรค อย่างที่แพทย์หญิงอีกคนหนึ่งกระทำทั้งที่สามารถกระทำได้ จึงทำให้จำเลยไม่ทราบว่าโรคหัวใจป่วยเป็นวัณโรค ต่อมาเมื่อแพทย์หญิงอีกคนหนึ่งตรวจวินิจฉัยโรคของโรคหัวใจก็ได้ทราบว่าโรคหัวใจป่วยเป็นวัณโรค ศาลจึงเห็นว่าแพทย์จำเลยทำการรักษาโรคหัวใจไม่ถูกต้องครบถ้วนในเวลาอันสมควรตามหลักวิชาการแพทย์ และตามมาตรฐานแห่งวิชาชีพก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกาย การเปรียบเทียบกับกล่าวจึงเป็นการที่ศาลพิจารณาโดยเปรียบเทียบกับระดับการใช้ความระมัดระวังของแพทย์ที่อยู่ในวิสัยและพฤติการณ์เดียวกันจะปฏิบัติต่อผู้ป่วยที่อยู่ในภาวะเช่นนั้นอย่างไร

คดีตัวอย่างอีกคดีหนึ่งที่แพทย์ต้องแพ้คดีเพราะไม่น่าสืบทให้เห็นว่าการรักษาเป็นไปตามมาตรฐานอย่างไร แต่กลับยกเหตุว่าการให้ยาซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายนั้นเป็นการรักษาตามความต้องการของผู้ป่วยต่อสู้คดี ซึ่งศาลเห็นว่าฟังไม่ขึ้นเพราะผู้ป่วยไม่มีความรู้ทางการแพทย์ โดยข้อเท็จจริงในคดีนี้คือ ผู้ป่วยได้เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่งด้วยอาการปวดขา โดยมีแพทย์ได้วินิจฉัยว่าเป็นโรคเส้นเอ็นอักเสบ และได้สั่งยาฉีดไดโคลฟีแนลฉีด พร้อมทั้งยากิน ได้แก่ นอร์จิสิค บูรเฟน และทราโมล เมื่อกลับถึงบ้าน ผู้ป่วยมีอาการขาอ่อนแรง หายใจไม่ออก แน่นหน้าอกคนไข้ความดันโลหิตตก โคม่า ไม่หายใจ ต้องใส่ท่อช่วย สมองเสียหาย ม่านตาสองข้างเบิกโพรง ไม่ตอบสนองต่อแสง ขนาดม่านตา 5

มิลลิเมตรต่อมาคนไข้ถูกส่งต่อไปยังโรงพยาบาลที่มีสิทธิประกันสังคมอยู่ ซึ่งโรงพยาบาลได้รับตัวเอาไว้ในห้องไอซียูมีการใช้เครื่องช่วยหายใจตลอดเวลา และสามวันถัดมาผลการเอกซเรย์สมอง พบว่า สมองบวม ก้านสมองตาย และเสียชีวิต ซึ่งศาลวินิจฉัยว่า ผู้ป่วยทั่วไปรวมทั้งผู้ตายซึ่งไม่มีความรู้ทางการแพทย์ ย่อมไม่อาจทราบถึงอาการอันไม่พึงประสงค์ที่จะเกิดจากการใช้ยา การจะให้การรักษาด้วยยาชนิดใดและวิธีการอย่างไรย่อมเป็นดุลพินิจของแพทย์ผู้ตรวจรักษาที่ต้องคำนึงถึงมาตรฐานการรักษาเป็นสำคัญ หากจำต้องทำตามความต้องการของผู้ป่วยเสมอไปไม่ จำเลยจึงไม่อาจยกเหตุที่สังฆิตตามคำยืนยันของผู้ตายมาอ้างเพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบได้เมื่อจำเลย ซึ่งเป็นฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์ไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าการให้การรักษาด้วยยาของผู้ตายเป็นไปตามมาตรฐานการประกอบวิชาชีพเวชกรรมหรือไม่ กรณีต้องถือว่าจำเลยกระทำโดยประมาทเลินเล่อ อันเป็นการละเมิดต่อผู้ตาย จึงต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน แก่โรคหัวใจ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 560/2565)

หลักการสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงมีผลให้โรคหัวใจเพียงได้ประโยชน์จากการอนุมานหรือสันนิษฐานเบื้องต้นถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลยเท่านั้น ไม่ใช่เพื่อพิสูจน์ความประมาทเลินเล่อโดยสมบูรณ์เด็ดขาด จำเลยยังคงสามารถโต้แย้งข้อสันนิษฐานของความประมาทเลินเล่อที่สันนิษฐานขึ้นโดยพิสูจน์หักล้างว่าตนไม่ได้กระทำการโดยประมาทเลินเล่อ สำหรับคดีทางการแพทย์นั้นการหักล้างที่สำคัญที่สุดคือการแสดงหลักฐานว่าตนได้กระทำการรักษาตามความรู้และมาตรฐานการแพทย์อย่างดีแล้ว แม้ว่าจะได้ผลไม่พึงประสงค์ ก็ไม่เป็นประมาทเลินเล่อและไม่ต้องรับผิดชอบ

3. บทสรุป

หลักการสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงได้เป็นหลักกฎหมายที่สำคัญในการตัดสินคดีของศาลไทยสำหรับกรณี

การละเมิดจากการประมาทเลินเล่อมานานแล้วรวมถึงในคดีละเมิดจากความประมาทเลินเล่อทางการแพทย์ด้วยโดยเป็นวิธีที่ช่วยยั้งความยุติธรรมให้แก่ผู้เสียหายที่ได้รับการชดเชยเยียวยาในสภาพการณ์ที่เห็นได้ชัดว่าจะไม่ได้รับการเยียวยาเนื่องจากความยากลำบากในการการพิสูจน์ เมื่อผู้ป่วยเสนอข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับความเสียหายที่ตนได้รับอันเป็นผลจากการบริการ การดูแลหรือบำบัดรักษาของแพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์ หลักการสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงก็จะสามารถนำมาใช้โดยผู้พิพากษาที่วินิจฉัยคดีจะได้ตรวจสอบรับฟัง และตัดสินข้อพิพาททางการแพทย์นี้โดยอยู่บนเงื่อนไข 2 ประการคือ ความเสียหายจะไม่เกิดขึ้นหากแพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์ไม่ประมาทเลินเล่อ และ ความเสียหายนั้นเกิดขึ้นภายใต้ความรับผิดชอบของแพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์ ต่อมาได้มีการนำหลักการนี้มาบัญญัติไว้ในมาตรา 84/1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งศาลก็ได้นำบทบัญญัตินี้มากำหนดหน้าที่น่าสืบที่คดีละเมิดทางการแพทย์จากการประมาทเลินเล่อตามข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์ ปัจจุบันคดีละเมิดจากการประมาทเลินเล่อทางการแพทย์อยู่ในขอบเขตของคดีผู้บริโภค ซึ่งได้มีการนำหลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงมาใช้ภายใต้หลักข้อเท็จจริงโดยอยู่ในความรู้เห็นเฉพาะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะฝ่ายนั้นมีภาระน่าสืบถึงข้อเท็จจริงนั้น ตามมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 หลักการสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงช่วยลดภาระการพิสูจน์ให้แก่โจทก์และผลภาระการพิสูจน์ให้ตกแก่จำเลย เหตุที่ต้องลดภาระการพิสูจน์ของโจทก์ลงก็เพราะโจทก์มีหน้าที่ต้องนำสืบพิสูจน์การกระทำของจำเลยและข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้เห็นของจำเลยซึ่ง

ผู้ป่วย (โจทก์) ไม่มีความรู้เพียงพอที่จะน่าสืบเพราะเป็นวิชาชีพและไม่อาจเข้าถึงข้อมูลได้โดยง่ายเพราะเป็นข้อมูลซึ่งอยู่ในความรู้เห็นของจำเลย (แพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์) ฝ่ายเดียว หลักการสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงมีผลให้โจทก์เพียงได้ประโยชน์จากการอนุมานหรือสันนิษฐานเบื้องต้นถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลย ไม่ใช่เพื่อพิสูจน์ความประมาทเลินเล่อโดยสมบูรณ์เด็ดขาด จำเลยยังคงสามารถโต้แย้งหักล้างข้อสันนิษฐานของความประมาทเลินเล่อที่สันนิษฐานขึ้นโดยพิสูจน์หักล้างว่าตนไม่ได้กระทำการโดยประมาทเลินเล่อ โดยการแสดงหลักฐานว่าตนได้กระทำการรักษาตามความรู้และมาตรฐานการแพทย์อย่างดีแล้ว แม้ว่าจะได้ผลไม่พึงประสงค์ ก็ไม่เป็นประมาทเลินเล่อและไม่ต้องรับผิด จึงเป็นการเปิดโอกาสให้จำเลยได้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ไม่ต้องถูกผูกมัดกับคำฟ้องของโจทก์ ในขณะที่เพียงลดภาระการพิสูจน์ของโจทก์ลงเท่านั้น บทความนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้ข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงในคดีละเมิดทางการแพทย์จากความประมาทเลินเล่อที่ศาลได้ใช้เพื่อสร้างความเป็นธรรมแก่ทั้งโจทก์ (ผู้ป่วย) และจำเลย (แพทย์และบุคลากรทางการแพทย์) ทั้งนี้หากบุคลากรในวิชาชีพแพทยรวมไปถึงผู้ที่สนใจในเรื่องกฎหมายได้ทำความเข้าใจถึงหลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงอันเป็นหลักการทางพยานหลักฐานที่สำคัญในการพิจารณาของศาลในคดีละเมิดจากการประมาทเลินเล่อทางการแพทย์ก็จะประโยชน์ในการเตรียมแนวทางการต่อสู้คดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการนำสืบพยานหลักฐานให้มีความน่าเชื่อถือ เพราะหากกำหนดแนวทางโดยไม่เข้าใจแล้ว ย่อมไม่เป็นคุณต่อผลของคดีแต่อย่างใด

เอกสารอ้างอิง (ภาษาอังกฤษ)

- Administrative cases. Manager Online, (8 December 2020). *The hospital did not provide treatment information for the son who died... can I file a lawsuit?* Retrieved on 21 December 2023 from <https://mgronline.com/crime/detail/9630000125760>.
- Chanatom, Jittidecho. (2008). Burden of proof in the case of presumption of based on facts. *Dhunlapaha*, Journal of the Court of Justice. Vol. 2 Year 55.
- Chutiwongse, Khemchai. (2022). The explanation of the law of evidence. (11th ed.). The Thai Bar. Bangkok.
- Jongwichit, Prasit. (2010). Burden of proof in the tort of negligence. Retrieved on 21 December 2026 from http://www.archanpoo.net/index.php?option=com_content&view=article&id=40:2010-02-01-08-49-21&catid=1:article&Itemid=3.
- Kacharoen Suthep. (2020). Problems of proving negligence of medical personnel: a cases study of offenses in community hospitals, B.E. 2020. Retrieved on 22 December 2023 from <https://library.coj.go.th/en/media/56256/media-56256.html>.
- Khan AN. (1988). Medical negligence: Res Ipsa Loquitur. *Medico-legal J.* 1985:53 (Pt 3):164-8. doi: 10.1177/002581728505300306.
- Kittisak Anekteerakul. (2019). Use of Presumption in Judicial Decisions. Retrieved on 22 December 2023 from <https://library.coj.go.th/th/media/53861/media-53861.html>.
- Kraivichien Kanyarat. (2016). Elements of Medical Malpractices. *Public Health & Health Laws Journal.* 3 (2). (May-August 2016).
- Louisell and Williams. (1960). Res Ipsa Loquitur-It's Future in Medical Malpractice Cases. *Calif. L. Rev.* Vol. 48, No. 2 (May, 1960), pp. 252-270. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/3478530>.
- Hot Share. Manager Online. (15 December 2023). *Hospital helps a 1-year-old child taking the wrong medicine.* <https://mgronline.com/onlinection/detail/9660000112378>.
- Matthew R. Johnson. (1997). Rolling the "Barrel" a Little Further: Allowing Res Ipsa Loquitur to Assist in Proving Strict Liability in Tort Manufacturing Defects. *William & Mary Law Review.* Volume 38 (1996-1997). Retrieved on 15 January 2024 from <https://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol38/iss3/10>.
- Pakdeethanakul, Jarun. (2023). *Law of Evidence.* (17th ed.) Bangkok. Winyuchon.
- Patrick van den Heever. (2002). *The Application of the Doctrine of Res Ipsa Loquitur to Medical negligence cases: A comparative survey.* the University of Pretoria. submitted in accordance with the requirements for the degree of Doctor Legum. Retrieved on 20 December 2023 from <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/27065/Complete.pdf?sequence=12&isAllowed=y>.

- Peter D. Byrnes. (1962). Negligence-Res Ipsa Loquitur-Application to Medical Malpractice: 1951-196 Actions: 60 *MICH. L. REV.* 1153 (1962). Retrieved on 21 December 2023 from <https://repository.law.umich.edu/mlr/vol60/iss8/6>.
- Patanavanich, Roengrudee. (2017). Fundamental Elements of Medical Malpractice. *Public Health Policy and Laws Journal*, 3(2), 211–227. Retrieved on 15 January 2024 from https://so05.tci-thaijo.org/index.php/journal_law/article/view/161658.
- Prosser William L. (1949). Res Ipsa Loquitur in California. *California Law Review*. Vol. 37, No. 2 (Jun., 1949).
- Pusapakhom, Poj. (1987). Tort. Bangkok: Legal Training Center of the Thai Bar Association.
- Ratanakorn, Sophon. (2010). The Explanation of Law of Evidence. (10th ed.). Nittibanakarn. Bangkok.
- Shenoy, G.N. Shenoy, G.G. “Shenoy. (2002). Res Ipsa Loquitur: An insight into the novel Seven ‘I’s of Indicative Treatment - A potential defense for the defendant doctor. *Ethics, Medicine and Public Health*. Volume 21, 2022, 100751. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2352552521001286>.
- Society and Health Institute, (2006). Medical Spirit. Retrieved on 22 December 2023 from <http://www.shi.or.th/content/36/>.
- Tyler Goldberg-Hoss. (1995). Res Ipsa Loquitur in Medical Negligence Cases. *CMG Law*. January 1, 1995. Retrieved 11 February 2024 from <https://cmglaw.com/articles/res-ipsa-loquitur-in-medical-negligence-cases/>.
- Wukir Prayitno. (2020) Advances i Application of Res Ipsa Loquitur to the Medical Negligence Case in Patient Protection Perspective. *Economics, Business and Management Research*. volume 40. International Conference on Law, Economics and Health (ICLEH 2020).

